

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 011282
קובץ: תשובות סופיות

עברית: הבנה והבעה

הוראות לנבחן

עברית: הבנה, הבעה ולשון – על פי תוכנית הרפורמה ללמידה משמעותית
א. משך הבחינה: שתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.

חלק ראשון – הבנה והבעה – 60 נקודות (פרק א: הבנת הנקרא – 35 נקודות; פרק ב: הבעה – 25 נקודות)

חלק שני – לשון: תחביר ומערכת הצורות – 40 נקודות

סה"כ – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות:

(1) יש לקרוא את המאמרים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.

(2) לכתוב טיוטה אפשר להשתמש בעמודים האחרונים (16–17) של השאלון.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק ראשון — הבנה והבעה (60 נקודות) / פרק א: הבנת הנקרא (35 נקודות)

שאלה 1

סיבה אחת: לאחר החלטת האו"ם על הקמת מדינה יהודית (כ"ט בנובמבר 1947) התעורר הצורך בבולים שיבטאו את עצמאותה של המדינה העומדת לקום – הבולים הם סמל של ריבונות.
סיבה שנייה: באפריל 1948 הודיעו הבריטים, שעמדו לעזוב את הארץ, על הפסקת שירותי הדואר ועל השמדת כל מלאי הבולים הקיים – כלומר עם עזיבתם לא יהיו בארץ שירותי דואר ולא בולים, והמדינה החדשה תצטרך בולים משלה.

שאלה 2

(שלושה מן הקשיים האלה, כל אחד עם פתרונו)

קושי 1: לפי החוק הבריטי היה אסור להנפיק בולים שאינם בולי השלטון הבריטי, ובבתי דפוס גדולים לא היה אפשר לשמור על סודיות ההדפסה. פתרון: הכינו את הבולים בסוד, והדפיסו אותם במכונות הדפוס של עיתון "הארץ", שהועברו למקום סודי בתל אביב.
קושי 2: היה מחסור בנייר מתאים להדפסה, ולא היה אפשר לייבא נייר מחוץ לארץ. פתרון: השתמשו בכל נייר שנמצא – על הנייר הגרוע הדפיסו את הבולים הקטנים בעלי הערכים הנמוכים, ועל הנייר התכול האיכותי – את הבולים הגדולים בעלי הערכים הגבוהים.
קושי 3: עדיין לא נקבע שמה של המדינה, ולכן לא ידעו איזה שם להדפיס על הבולים. פתרון: הדפיסו את המילים "דואר עברי" במקום את שם המדינה.
(קושי נוסף: רוב האנשים לא ידעו לקרוא את הכתב העברי הקדום שעל המטבעות. פתרון: הוסיפו לכל בול שובל – ספח ובו הסבר קצר על המטבע המודפס על הבול.)

שאלה 3

א. בולי "דואר עברי" היו בולי דואר רשמיים וחוקיים של המדינה – הם שימשו לתשלום עבור משלוח דואר וסמל זהות רשמי של המדינה החדשה. לעומת זאת, לבולי קק"ל (לפני קום המדינה) לא היה מעמד חוקי: אי אפשר היה לשלוח בהם מכתב לבדם, אלא רק להדביק אותם לצד הבולים הרשמיים. תפקידם היה לגייס כספים לקק"ל (תשלום הבול היה תרומה) ולהפיץ לעם היהודי את בשורת המדינה העומדת לקום.
ב. לשני סוגי הבולים היה תפקיד סמלי-לאומי: שניהם ביטאו את שאיפתו של העם היהודי לעצמאות במדינה משלו וסיפרו את סיפורו – בולי "דואר עברי" באמצעות מטבעות עתיקים המסמלים את מלחמות העם לעצמאות, ובולי קק"ל באמצעות סמלים ציוניים, אישים ונופים המתעדים את הקמת המדינה. (תשובות נוספות מתקבלות: שניהם שימשו בולי דואר חוקיים בתקופת המעבר שלפני הכרזת המדינה; שניהם הודפסו במכונות הדפוס של עיתון "הארץ".)

שאלה 4

א. (1) אי אפשר להסיק.

(2) אי אפשר להסיק.

(3) אפשר להסיק.

(4) אי אפשר להסיק.

ב. (לדוגמה – משפט 1) אי אפשר להסיק את המשפט, משום שבטקסט 2 נאמר שבולי קק"ל היו לבולים חוקיים רק בתקופת המעבר שבין החלטת האו"ם להכרזת העצמאות. מצב זה נמשך זמן קצר, ולאחר הכרזת העצמאות החלה המדינה להנפיק בולים משלה, ובולי קק"ל חזרו להיות בולים ייצוגיים – כלומר הם לא נהיו בולים רשמיים באופן קבוע.

שאלה 5

א. השיעור הנמוך בייצוג של הנשים על גבי הבולים עשוי ללמד על מעמד האישה בישראל. (האפשרות השנייה)

ב. טענת נגד: היעדרן של נשים מן הבולים נובע מכך שבישראל אין מנפיקים בולים לאנשים בעודם בחיים, ולכן נשים חשובות בהווה (כמו פרופסור עדה יונת, דורית בייניש, אסתר רוט-שחמורוב ויעל ארד) אינן מיוצגות על בולים.

הפרכה: יש נשים רבות שהיו חשובות או חלוצות בתחומן וכבר הלכו לעולמן, ובכל זאת לא זכו להנצחה על בולים (כמו המשוררת דליה רביקוביץ', העורכת חנה זמר, הטייסת יעל רום ועורכת הדין רוזה גינוסר גינצברג). לכן הכלל שאין מנפיקים בולים לאנשים חיים אינו מסביר את תת-הייצוג.

שאלה 6

הייתי מציע להנפיק בול לזכרה של חנה זמר, עורכת העיתון "דבר" ואחת הנשים הראשונות בישראל שעמדו בראש עיתון יומי. ראשית, היא הייתה חלוצה בתחום התקשורת, שבו מעטות הנשים המיוצגות על בולים, וכבר הלכה לעולמה – כך שהכלל שאין מנפיקים בולים לאנשים חיים אינו מונע את הנצחתה. שנית, בולי הדואר הם "חלון של המדינה" ומעבירים מסרים חברתיים ותרבותיים במאות אלפי עותקים. בול כזה יעביר מסר שהמדינה מכירה בתרומתן של נשים לחברה, ויסייע לתקן את תת-הייצוג של נשים על בולי ישראל. כך הבול ימשיך את המסורת של בולי ישראל, המספרים את סיפורה של המדינה ואת סיפורם של האנשים שבנו אותה.

חלק ראשון – הבנה והבעה / פרק ב: הבעה (25 נקודות)

שאלה 7 – מאמר לדוגמה

שבעים שנה לעצמאות – לחגוג באחריות

בשנת 2018 תחגוג מדינת ישראל שבעים שנה לעצמאותה. לקראת האירוע הוקצו לחגיגות מאה מיליון שקלים, ובציבור התעורר ויכוח: האם לערוך חגיגות ראוותניות, או לציין את האירוע בצניעות ולהפנות את רוב הכסף לאוכלוסיות נזקקות? לדעתי, יש לחגוג את יום ההולדת השבעים במתכונת צנועה, ולהקדיש את רוב התקציב לסיוע לנזקקים.

ראשית, ערכה של מדינה נמדד ביחסה לחלשים שבה. בישראל חיים ילדים רבים מתחת לקו העוני, וקשישים רבים, ובהם ניצולי שואה, מתקשים לממן תרופות ומזון. מופע זיקוקים מרשים נמשך שעה אחת ונשכח, ואילו מיליוני שקלים יכולים לממן ארוחות חמות בבתי ספר או טיפול רפואי לקשישים במשך שנה שלמה. כסף ציבורי שייך לכלל האזרחים, ולכן עליו לשרת קודם כול את מי שזקוק לו יותר מכולם, ולא לממן הנאה רגעית. דווקא בשנת חג ראוי להראות שהמדינה אינה שוכחת את אזרחיה.

שנית, הישגיה של המדינה אינם זקוקים להפגנת ראוות. העולם מכיר בהצלחותיה של ישראל במדע, ברפואה ובטכנולוגיה, והאזרחים גאים בהן גם בלי אירועי ענק. גאווה לאומית נבנית מעשייה מתמשכת – ממערכת חינוך טובה, משירותי בריאות נגישים ומחברה הוגנת – ולא מערב אחד של מופעים. יתרה מזו, חגיגה המבטאת ערכות הדדית – למשל מבצע לאומי שבו הכסף שנחסך מופנה לשבעים מיזמים חברתיים, אחד לכל שנה – תבטא את רוח המדינה טוב יותר מכל טקס.

מצדדי החגיגות הגדולות טוענים כי אירועים מרשימים מחזקים את הגאווה הלאומית ואת תחושת האחדות. אכן, לטקסים יש כוח לאחד את הציבור. עם זאת, אפשר לחגוג באופן מכובד גם בתקציב קטן: טקס ממלכתי מרכזי, אירועים קהילתיים בשכונות ומופעים של אמנים מקומיים. גם בעבר צוינו ימי עצמאות בטקסים פשוטים, ואיש לא טען שהם פגעו בגאווה הלאומית. אחדות אמיתית נוצרת כאשר כל אזרח מרגיש שהמדינה דואגת לו, ולא רק כאשר הוא צופה בזיקוקים.

לסיכום, יום העצמאות השבעים הוא הזדמנות לבחון לא רק את מה שהשגנו, אלא גם את מה שעדיין לא תיקנו. חגיגה צנועה לצד סיוע ממשי לנזקקים תהיה המתנה הראויה ביותר למדינה ולאזרחיה.

שאלה 8 – מאמר לדוגמה

בית הספר של מחר: ללמוד איך ללמוד

בקטע שלפנינו טוען הכותב כי בית הספר של היום דומה מאוד לבית הספר של אתמול, ולכן אינו מתאים לחברה שבה אנו חיים. אני מסכים עם טענתו: בית הספר עדיין מכין את התלמידים לעולם שכבר אינו קיים. לדעתי, בית הספר של מחר צריך להתבסס על שלושה עקרונות: למידה מתוך חקר וסקרנות, פיתוח מיומנויות ולא רק שינון, וקשר אישי בין המורה לתלמיד.

ראשית, בעידן שבו כל מידע זמין בלחיצת כפתור, אין טעם שהשיעור יתבסס על העברת עובדות מן המורה אל התלמיד. תלמיד שמשנן חומר לקראת מבחן שוכח אותו כעבור ימים אחדים. לעומת זאת, כשהתלמיד חוקר שאלה שמעניינת אותו, הוא לומד לחפש מידע, להעריך את אמינותו ולהסיק מסקנות. כך הלמידה הופכת לחוויה, והידע נשמר לאורך זמן. בכיתה ט' השתתפתי בעבודת חקר על זיהום האוויר בעיר שלי, ולמדתי ממנה יותר מכל שיעור פרונטלי.

שנית, העולם שבו נחיה ישתנה במהירות, ומקצועות רבים של היום ייעלמו. לכן בית הספר צריך להקנות מיומנויות שיתאימו לכל מקצוע: עבודת צוות, חשיבה ביקורתית, יצירתיות ויכולת להציג רעיונות לפני קהל. מיומנויות אלה נרכשות בעבודה בקבוצות ובפרויקטים, ולא בישיבה שקטה מול הלוח. כמו כן, הטכנולוגיה צריכה להיות כלי לימוד יומיומי, ולא דבר שאסור להכניס לכיתה.

יש הטוענים כי בית הספר המסורתי הוכיח את עצמו: דורות של תלמידים למדו בו והצליחו בחייהם, ולכן אין סיבה לשנות אותו. אכן, ידע בסיסי בקריאה, בכתיבה ובחשבון חיוני גם היום. אולם הצלחה בעבר אינה מבטיחה הצלחה בעתיד; כשהחברה משתנה, גם החינוך חייב להשתנות.

לבסוף, בבית הספר של מחר המורה יהיה מנחה ולא רק מרצה. כיום מורה אחד עומד מול ארבעים תלמידים ואינו יכול להקדיש תשומת לב לכל אחד מהם. תלמיד שמרגיש שמשהו מאמין בו מוכן להתאמץ, לשאול ולנסות גם כשהוא טועה. כיתות קטנות יאפשרו לו להכיר כל תלמיד, לזהות את כישוריו ולעודד אותו. לסיכום, בית הספר של מחר צריך ללמד את תלמידיו איך ללמוד, ולא רק מה ללמוד. בית ספר כזה יגדל אנשים סקרנים, יצירתיים ועצמאיים, המוכנים לאתגרי העתיד.

חלק שני — לשון: תחביר ומערכת הצורות (40 נקודות)

שאלה 9

- א. (1) משפט מורכב: בעת האחרונה הנפיק בנק ישראל שני שטרות כסף [הנושאים דיוקנאות של שתי משוררות ידועות]. – פסוקית לוואי.
- (2) משפט מורכב: צעירים רבים מתעניינים בבולים [אף על פי שהם אינם משתמשים בהם למשלוח מכתבים]. – פסוקית ויתור (תיאור ויתור).
- (3) משפט איחוי (מחובר): [בבול משנת 1909 הרצל נראה בתמונה המפורסמת שלו על המרפסת בקונגרס הציוני בבזל, [וברקע מוצג נוף של ירושלים].

ב. שטרות – מושא

הם – נושא

בהם – מושא

משנת 1909 – לוואי

בתמונה – תיאור

שאלה 10

- א. משפט 1 – הקָשֶׁר: לכן; הקָשֶׁר הלוגי: סיבה ותוצאה (תוצאה).
משפט 2 – הקָשֶׁר: ועם זאת (עם זאת); הקָשֶׁר הלוגי: ויתור (מתקבל גם: ניגוד).
- ב. תמורה
- ג. משפט 1 (משפט מורכב): מכיוון שבישראל לא מנפיקים בולים לכבוד אנשים בעודם בחיים, ספורטאיות מצטיינות מן התקופה האחרונה אינן מיוצגות על גבי בולים.
(אפשר גם משפט פשוט: בשל היעדר בולים לכבוד אנשים חיים בישראל, ספורטאיות מצטיינות מן התקופה האחרונה אינן מיוצגות על גבי בולים.)
משפט 2 (משפט מורכב): אף על פי שחנה זמר, העורכת של עיתון "דבר", נפטרה לפני שנים רבות, היא לא זכתה להנצחה על גבי בול.
(אפשר גם משפט פשוט: למרות פטירתה לפני שנים רבות, חנה זמר, העורכת של עיתון "דבר", לא זכתה להנצחה על גבי בול.)
- ד. לפני עזיבתם את הארץ הודיעו הבריטים שהם יפסיקו את שירותי הדואר ושישמידו את כל מלאי הבולים הקיים.
(אפשר גם: "...הודיעו הבריטים כי שירותי הדואר יופסקו וכי כל מלאי הבולים הקיים יושמד.")

שאלה 11

- א. (3)
- ב. מדינת ישראל – נושא
שנות – תיאור
נשים – מושא
- ג. • סדרת הבולים היא סמל...
• התמונות והתצלומים שהוצגו בתערוכה של קק"ל הם עדות...
- ד. (1)
- שמות של רחובות נקבעים בוועדות מיוחדות.
 - לעיתים בשובלי הבולים מצוינות תקופות שגויות.
- (2) בשני המשפטים הנשוא אינו מתאים לנושא. הנשוא צריך להתאים לנושא במין ובמספר: במשפט הראשון הנשוא הוא "שמות" (זכר רבים), ולכן הנשוא "נקבעים"; במשפט השני הנשוא הוא "תקופות" (נקבה רבות), ולכן הנשוא "מצוינות".

שאלה 12

א.		שורש	בניין	שם הפועל
	הִגִּיעוּ	נ-ג-ע	הפעיל	לְהִגִּיעַ
	הִשְׁתַּמְשׁוּ	ש-מ-ש	התפעל	לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
	יָקְלְעוּ	ק-ל-ע	נפעל	לְהִקְלֹעַ
	יִצְגָה	י-צ-ג	פיעל	לִיְצֹג

ב.	הפועל	שורש	בניין	זמן	גוף
	נִקְבַּעַ (1)	ק-ב-ע	נפעל	עבר	נסתר (הוא)
	נִקְבַּעַ (2)	ק-ב-ע	קל (פעל)	עתיד	מדברים (אנחנו)

שאלה 13

א. (1) שִׁדְרָגוּ

(2) פָּעַל

(3) הִפְעֵל

ב. הִצְעוּ – הִצִּיעוּ

שִׁדְרָגוּ – שִׁדְרָגוּ

מִכְרָה – מִכְרָה

יִצַּג – יִצִּיג

ג. הִנְפִיק

ד. (1) הזוגות באותו בניין: תִּכְנֹן – בִּקְשָׁה (פיעל); הִנְצָחָה – הִבֵּט (הפעיל); יִצוּג – צִמְצוּם (פיעל).

(2)

שם הפעולה	הבניין
הִתְעַלְמוּת	התפעל
הִמְנָעוּת	נפעל
קִבְלָה	פיעל
הִדְגָּמָה	הפעיל

שאלה 14

א.	שורש ומשקל	בסיס וצורן סופי	מילים לועזיות
	שִׁלְטוֹן, אֶסְפֹּן, תִּקְשָׁרֶת, מְשָׁלָה	אִיכוֹת, מְסָרְתִי, מְסָרוֹן, מְחַסְנִית	אִמְבִּיצָה, קְרִיטָרִיוֹן

ב. (1) כל השמות מציינים בעלי מקצוע (עיסוק).

(2) היוצא דופן: תִּקְשָׁרֶת. דרך התצורה שלו: בסיס וצורן סופי (תִּקְשָׁרֶת + יָן).

דרך התצורה של השמות האחרים: שורש ומשקל (קִלְדָן – ק-ל-ד, מִשְׁקֵל קִטְלָן; עוֹרֵךְ – ע-ר-ך, מִשְׁקֵל קוֹטֵל; טֵיס – ט-י-ס, מִשְׁקֵל קִטֵּל).

ג. גִּרְפִּיקָאִי.

נימוק: השם מציינ בעל מקצוע (מי שעוסק בגרפיקה), והסופית לציון בעלי מקצוע היא יָאִי (פתח לפני הא', והי' עיצורית בסוף המילה), כמו בִּימָאִי, עֵתוֹנָאִי, סִפְרָאִי. הסופית יָאִי (קמץ וחיריק) משמשת לשמות תואר ולשמות יחס, כמו אֶמְרִיקָאִי, אֶפְרִיקָאִי.

כל הבגרויות בלשון עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/lashon